

Stapsgewijs met cliënten, verwanten en begeleiders

Samensturing bij Estinea

Wat is
samensturing?

Stappenplan
samensturing

Werkvormen
samensturing

Inleiding Samen sturen, daarom!

Shandy, Miranda en Maayke, bewoners Dr. Huber Noodtstraat:

'We zijn vanaf het begin betrokken bij het project samensturing. Zo'n één keer in de acht tot tien weken komen we met de werkgroep bij elkaar. Het is goed dat we mee mogen praten. Het gaat toch ook om ons? Ik vind het ook fijn dat we nu andere ouders ontmoeten. Je leert er ook van. Je gaat anders tegen dingen en mensen aankijken. Je gaat veel serieuzer met elkaar in gesprek.'

Voordat het project samensturing van start ging, hebben we een training gehad. Daarin leerden we hoe we samen met elkaar in gesprek moeten gaan.'

Hans Roescher, vader bewoner Hermesstraat:

'Voor ons is samensturing een perfecte manier om als ouder ook je wens te laten horen. We konden en kunnen nu zelf invloed uitoefenen op de zorg voor onze kinderen en het is heel fijn dat Estinea hiervoor openstaat. Je wilt je kind toch een fijne en veilige plek bieden en samensturing helpt daarbij. Ook het contact met andere ouders en begeleiders van Estinea heb ik als heel prettig ervaren. Het helpt bij een stuk binding. We gaan hiermee door en willen kijken hoe we de rol van onze kinderen nog verder kunnen vergroten.'

André Vis, (tijdelijk) voorzitter van de centrale cliëntenraad:

'We juichen samensturing van harte toe maar beseffen ook dat er heel wat overleg nodig is om successen te kunnen vieren. Een goede verstandhouding in de driehoek cliënt-clientvertegenwoordiging-medewerkers is essentieel. Want samensturen doen we met ons allen!'

Joke Klein Wolterink, begeleider Slaadreef 17-19:

'Het proces van samensturing is een zoektocht. Maar wel een mooie zoektocht omdat je deze samen aangaat met collega's en verwanten met de behoefte van de cliënten voorop. Met respect voor ieders mogelijkheden hebben we mooie stappen gezet en blijven we die zetten.'

Procesbewaker Dr. Huber Noodtstraat: 'Samen klussen om tot een doel te komen en dat te bereiken. Iedereen staat open voor alles. Het is heel laagdrempelig: iedereen is gelijk aan tafel, iedereen krijgt de agenda en notulen. Alles wordt op één niveau geschreven, geen verschillen.'

Marieke Bosch, begeleider Hermesstraat:

'De essentie van samensturing is voor mij heel veel geduld hebben en de tijd nemen. Dat kan betekenen dat je soms wel 3x hetzelfde verhaal op een andere plek hoort. Voor anderen is het immers altijd de eerste keer dat ze iets vertellen. Van een procesbewaker vraagt dat om ook achterover te leunen en zich af te vragen: 'Wat hoor ik hier aan tafel? Wat valt op? Ik hoor een ouder dit zeggen, ik zie de cliënt dat doen. Wat betekent dit?'. Je bent steeds bezig met het observeren en signaleren en vervolgens bij elkaar te brengen wat op verschillende plekken wordt aangegeven.'

Samen sturen heeft mij geleerd dat het echt werkt. Ik heb mogen ervaren dat als je de tijd neemt, de relatie zoveel sterker wordt. Je investeert veel in het begin, maar daardoor kun je ook veel aan samen. Je moet de ander (cliënt, verwant of begeleider) niet mee willen nemen. Samen sturen is naast iemand gaan staan en eerst eens even stilstaan. Op het niveau van de ander komen en bepalen of je op dezelfde lijn zit. Pas dan kun je samen vooruit. Dit is wat je in de eerste twee stappen van de Wegwijzer gaat doen.'

Beatrijs van Riessen, bestuurder:

'Estinea kent een lange geschiedenis met zelfsturing. Al meer dan 20 jaar nemen onze collega's zelf de verantwoordelijkheid op zich om de zorg voor cliënten zo goed mogelijk te organiseren. Tegelijkertijd stellen we al decennia de 'cliënt centraal' in al ons doen en laten, en werken we vanuit de Driehoek. Wat betekenen die concepten voor hoe we met elkaar samenwerken, elke dag? En hoe doe je dat dan?'

Samensturing is een mooi antwoord hierop. Zelfsturende teams nemen samen met cliënten en ouders/wettelijk vertegenwoordigers zelf de regie in handen en benutten zo elkaars sterke punten en respecteren elkaars wensen.

De pilotlocaties hebben laten zien dat het proces van samensturen weliswaar tijd en energie kost, maar dat er heel veel mooie dingen voor terugkomen. Ik nodig cliënten, hun familie en teams dan ook zoveel mogelijk uit om hiermee aan het werk te gaan. Uiteraard vraagt elke locatie om een eigen aanpak, maar deze wegwijzer biedt handvatten en inspiratie om samensturing tot een succes te maken.

Veel plezier! En deel vooral je vragen en tips met ons allemaal.

Al deze reacties laten zien dat samensturing werkt. Samen kom je echt verder! Met deze wegwijzer helpen we je op weg en geven we je handvatten en inspiratie om dit samen op te pakken.

De wegwijzer

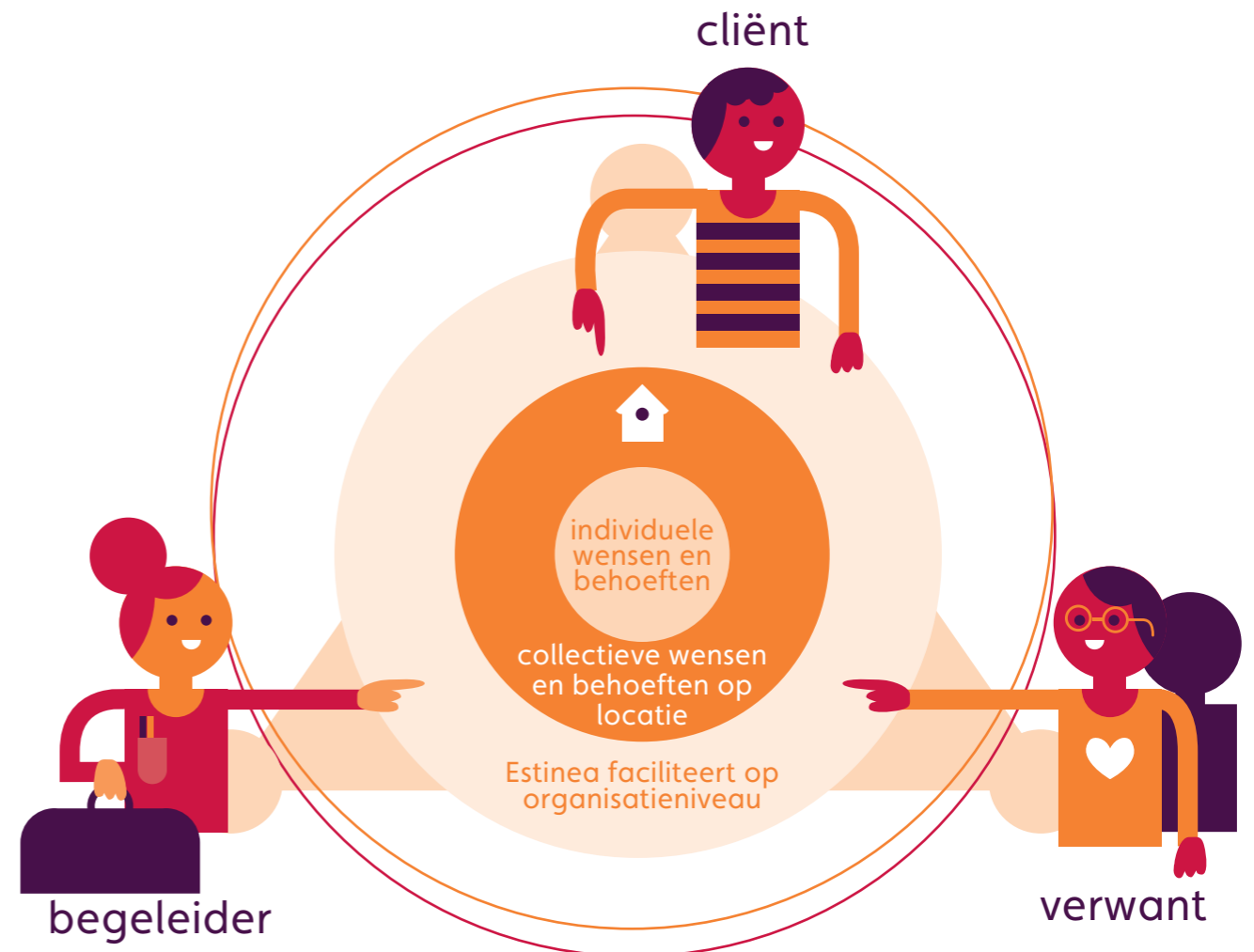
Voor je ligt de Wegwijzer 'Samensturing bij Estinea'. Estinea en Vilans maakten deze Wegwijzer voor cliënten, verwanten*, begeleiders en managers om te laten zien hoe met samensturing te beginnen op een locatie. We verwachten dat vooral begeleiders de Wegwijzer gebruiken als handvat om dit proces goed te begeleiden. Maar samensturing kan ook beginnen vanuit cliënten en verwanten. We hebben geprobeerd de Wegwijzer zo te maken dat zoveel mogelijk mensen deze kunnen gebruiken.

De Wegwijzer biedt inspiratie en voorbeelden. Er staan ervaringen en lessen in van cliënten, verwanten en begeleiders van de woonlocaties Dr. Huber Noodtstraat, Slaadreef 17-19 en Hermesstraat. We hopen dat de Wegwijzer inspireert en enthousiast maakt om aan de slag te gaan met samensturing. Gebruik hierbij je eigen en de creativiteit van de ander. En je zal merken: als je eenmaal begint met samen sturen, wordt het steeds makkelijker en leuker!

Met wie ga je samen sturen?

Samensturing doe je samen. Met de mensen die ondersteuning krijgen, met verwanten en met begeleiders. Niet alleen begeleiders kunnen het initiatief nemen, ook ouders kunnen dat doen. Een begeleider kan in het uitnodigen van verwanten bewust kiezen wie hij hiervoor uitnodigt. Is dit bijvoorbeeld de vader of moeder die ook wettelijk vertegenwoordiger is? Of juist een broer of zus waarmee de cliënt een goede band heeft en die vaak leuke ideeën heeft? Het hoeft niet per se de persoon te zijn waar het meeste contact mee is.

Misschien vraag je je af waarom er niet over vrijwilligers gesproken wordt. De vrijwilligers komen aan bod nadat cliënten, verwanten en begeleiders het plan van samensturen maken. In dat plan kan worden opgenomen hoe vrijwilligers hierbij betrokken kunnen worden en een waardevolle bijdragen kunnen leveren.

Wat is samensturing?

Als Estinea vinden we het belangrijk dat cliënten invloed hebben op hoe zij hun leven willen inrichten. We willen ook cliënten en verwanten betrekken bij wat er gebeurt op de locatie. We vinden dat de mening van een cliënt of verwant even belangrijk als de mening van een begeleider. Samensturing vindt plaats vanuit de driehoek: cliënt, verwant en begeleider.

De binnenste cirkel gaat over dat de cliënt invloed heeft op zijn of haar eigen leven. Dit vinden we vaak al heel vanzelfsprekend binnen Estinea. Dit zit vooral in het ondersteuningsplan. Samensturing gaat over inspraak in de middelste cirkel: de locatie waar de cliënt woont en /of werkt. In deze directe leefomgeving leeft de cliënt samen met anderen. Daarbij hoort dat je ook met elkaar dingen bespreekt en keuzes maakt in wat je samen gaat doen. Met andere woorden: 'je stuurt samen op de locatie vanuit de driehoek'.

* In deze wegwijzer is gekozen voor het woord 'verwanten'. Hiermee bedoelen we: ouders, broers/zussen, andere familieleden, naasten en/of wettelijk vertegenwoordigers van cliënten.

Wat is samensturing?

Het gaat hierbij om cliënten, verwanten en begeleiders van een locatie die allemaal een stem hebben. Wie vindt wat belangrijk? Hoe willen en kunnen cliënten, verwanten en begeleiders daarmee aan de slag? Wie wil daarin welke rol hebben? Hoe kan iedereen zijn zegje doen? En wat wil en kan iedereen doen? Cliënten met een licht verstandelijke beperking kunnen bijna altijd meedoen met samensturing; voor cliënten met een meervoudige beperking is dat vaak niet mogelijk en zijn observaties van begeleiders en verwanten nodig om hun wensen en behoeften te leren kennen. Elke locatie kan op een eigen manier aan de slag met samensturing. Belangrijk is om dit goed met elkaar te bespreken. In de buitenste cirkel (van de figuur op de vorige pagina) staat de organisatie. Hier gaat het om wat Estinea doet of kan doen om samensturing op de locaties mogelijk te maken. Wat moet er bijvoorbeeld geregeld worden? Welke afspraken moeten er gemaakt worden? Welke ondersteuning heeft de locatie nodig bij samensturing?

Samensturing vindt dus plaats in de middelste cirkel. Samensturing kan op veel verschillende manieren. Maar er zijn wel enkele zaken die in iedere 'reis' op weg naar samensturing naar voren komen. In deze Wegwijzer bespreken we dat aan de hand van zes stappen.

Stappen van samensturing

In deze Wegwijzer beschrijven we zes stappen van samensturing. De stappen volgen elkaar logisch op. Hoe lang je nodig hebt om de stappen te doorlopen, kan per locatie verschillen. Belangrijk is om goed aan te sluiten bij wat wel kan en hiervoor goed te luisteren naar cliënten, verwanten en begeleiders. We verwachten dat als je stap 1 t/m 6 een keer hebt doorlopen, dat het een volgende keer sneller en makkelijker kan gaan.

Start samensturing bij Estinea

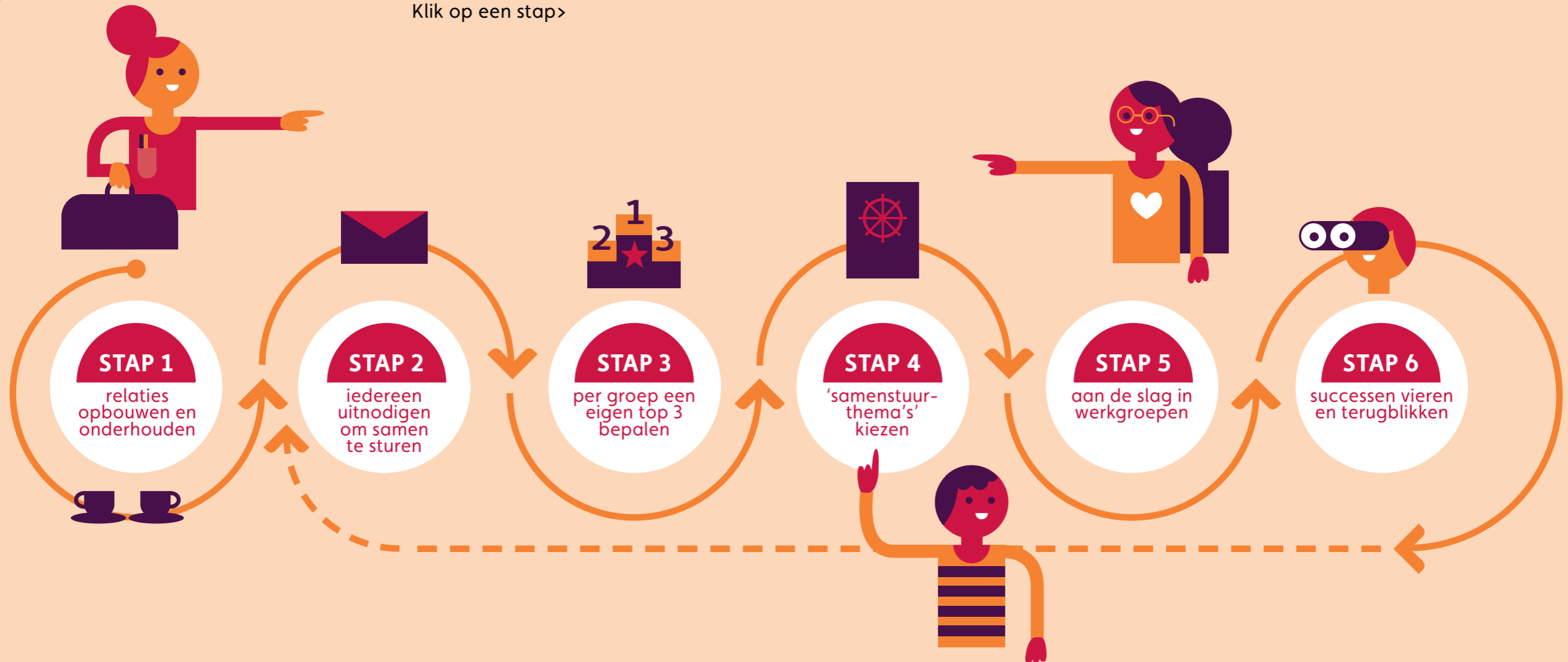
Estinea begon in september 2018 met samen sturen op twee woonlocaties: Dr. Huber Noodtstraat en Slaadreef 17-19. Op de Dr. Huber Noodtstraat waar cliënten met een licht verstandelijke beperking wonen, gingen cliënten, verwanten en begeleiders samen aan de slag. Op Slaadreef 17-19 waar cliënten met een meervoudig verstandelijke beperking wonen, gingen verwanten en begeleiders aan de slag. Ook keken we naar samensturing bij een derde woonlocatie die door ouders opgezet is: de Hermesstraat.

Een projectgroep van medewerkers van Estinea begeleidde alle stappen van samen sturen bij deze twee proeflocaties: Slaadreef 17-19 en Dr. Huber Noodtstraat. Vilans ondersteunde dit proces. Alles wat we in deze periode maakten en leerden, is in deze Wegwijzer opgenomen en kan dienen als waardevolle informatie en inspiratie voor andere locaties die met samen sturen aan de slag willen. Belangrijk is dat elke locatie een eigen manier van samensturing zoekt. Wil je met samensturing aan de slag? Vraag jezelf dan af hoe dit eruit kan zien voor cliënten, verwanten en begeleiders op jouw locatie.

Stappenplan van samensturing

Klik op een stap >

De zes stappen van samen sturen zijn:

- 1 **Relaties opbouwen/onderhouden/verwachtingen uitspreken**
- 2 **Iedereen uitnodigen om samen te sturen**
- 3 **Per groep een eigen top 3 bepalen**
- 4 **'Samenstuur-thema's' kiezen**
- 5 **Aan de slag in themagroepen**
- 6 **Successen vieren en terugblikken**

In deze Wegwijzer leggen we per stap uit wat het doel van elke stap is, op welke manier je de stap kunt zetten, welke hulpmiddelen er zijn en wat de ervaringen zijn van de drie locaties die al samen sturen. Laat je inspireren en ga samen op zoek naar een manier die past bij jullie locatie!

En dan... weer starten met een nieuw thema vanaf stap 2.

Wat is samensturing?

Wat is er verder nog nodig?

- Vanaf het begin vraagt iedereen zich af wat samensturing precies is. Dit roept steeds nieuwe vragen op en het is nodig om al die vragen met elkaar te beantwoorden. Dat is best spannend. Het kan ongemakkelijk voelen als begeleiders tegen cliënten en verwanten moeten zeggen: 'ik weet het ook niet precies'. Dat is wat begeleiders van de proeflocaties ook moeilijk vonden.

Toch blijkt dat de enige goede manier om te starten met samen sturen. Het helpt om vanaf het begin samen te ontdekken wat samen sturen voor de locatie betekent. Eigenlijk is de kern van samen sturen: cliënten, verwanten en begeleiders formuleren met elkaar welke vragen ze hebben rondom samensturing en zoeken met elkaar naar antwoorden op deze vragen. Daarna ga je er samen verder over in gesprek. Zo wordt het steeds duidelijker en kom je stap voor stap een stukje verder. Van belang is juist om met elkaar in gesprek te gaan. Om het in alle stappen met elkaar eens te worden over: hoe je samensturing aanpakt, waarover je samen wilt sturen en welke afspraken je daarover met elkaar maakt.

- Het helpt wanneer er twee procesbewakers zijn die het doorlopen van de stappen begeleiden en hierover contact hebben met een Adviseur Zorgprocessen van Estinea. Dit kunnen begeleiders van de locatie zijn die samensturing leuk en interessant vinden. Hun taken zijn:
  - Ambassadeur zijn van samen sturen.
  - Mensen aan elkaar verbinden en oog hebben voor iedereen.
  - Zien wat er in de groep gebeurt en dit bespreekbaar maken.
  - Plannen en coördineren van gesprekken en bijeenkomsten.
  - Gesprekken en bijeenkomsten leiden en (laten) vastleggen.
  - Helikopterblik hebben: waar staan we? Wat is er nu nodig?

Het begeleiden van de bijeenkomsten kan een procesbewaker ook samendoen met een cliënt of verwant die dat leuk vindt om te doen. Zij zijn dan samen de trekkers van de bijeenkomst.

- Geduld en tijd. Bij de drie proeflocaties is gebleken dat het leren samen sturen meer tijd in beslag neemt dan vooraf is ingeschat.

Is er ondersteuning nodig vanuit Estinea of wil je meer weten over samensturing? Vraag dan om hulp bij de Adviseur Zorgprocessen.

Stappen 'Samensturing bij Estinea'

STAP 1

relaties
opbouwen en
onderhouden

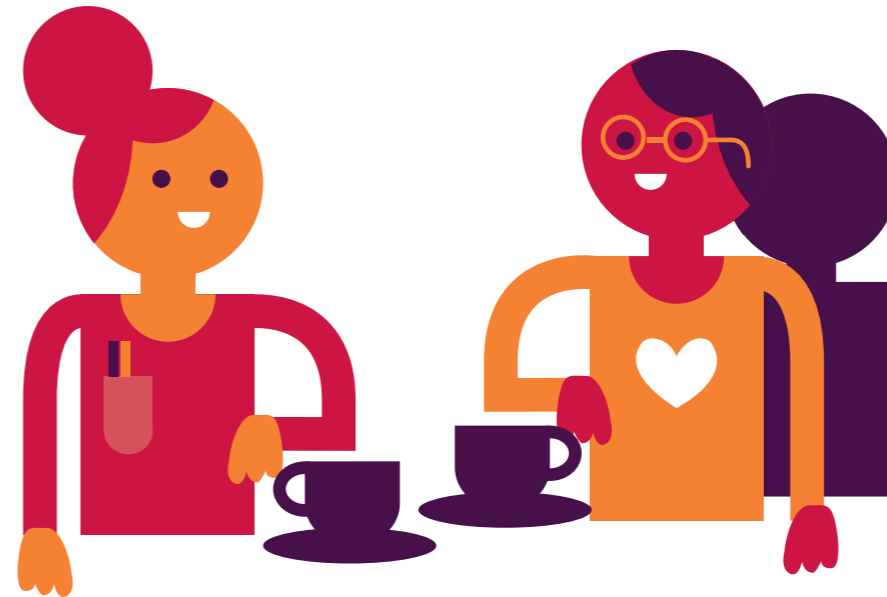
Stap 1: relaties opbouwen en onderhouden

Je kunt niet van de ene op de andere dag beginnen met samen sturen. Voordat je begint met samensturing is het belangrijk om een goede relatie met elkaar te hebben. Het helpt als je elkaar beter kent en er

echt contact is. Dan vertellen cliënten, verwanten en begeleiders eerder en makkelijker wat hen echt bezighoudt. Ze zijn dan eerder bereid om met elkaar te praten en elkaar te helpen. Je zou kunnen zeggen dat cliënten en begeleiders elkaar al goed kennen omdat ze elkaar bijna dagelijks zien. Datzelfde geldt voor de relatie tussen verwanten en begeleiders. Toch is het belangrijk om hier alert op te zijn: hoe goed kennen we elkaar eigenlijk en durven we onze zorgen en wensen hardop uit te spreken tegen elkaar? Voelen verwanten zich vrij om dat te uiten?

Op de proeflocaties is gebleken dat een investering in de relatie belangrijk is voor samensturing. Door met elkaar leuke dingen te doen, komen betere contacten en gesprekken op gang. Dat geldt voor cliënten onder elkaar, voor verwanten onder elkaar en voor begeleiders onder elkaar. Daarnaast geldt dit ook in de interactie tussen de drie groepen.

In deze stap lees je meer over het belang van een goede relatie met cliënten, verwanten en begeleiders voordat jullie met samensturing beginnen. Ook beschrijven we ideeën hoe deze relatie kan verbeteren. We schrijven in dit deel over 'verwanten' maar je kunt dit woord ook vervangen door 'cliënten' of 'begeleiders', afhankelijk van welke behoefte er is op je locatie. Natuurlijk kun je ook iets organiseren voor alle groepen tezamen. Het werken aan goede relaties tussen cliënten, verwanten en begeleiders speelt altijd en is ook tijdens de volgende stappen belangrijk.

Doelen

- Opbouwen of verbeteren van de relatie.
- De groepen in de driehoek leren elkaar beter kennen en raken vertrouwd met elkaar.
- Een goede basis leggen om samen te gaan sturen.

Wie?

Het opbouwen van goede relaties met verwanten gaat aan de ene kant om de relatie tussen verwanten en begeleiders. Aan de andere kant om de verwanten onderling beter in contact te brengen en dat zij elkaar leren kennen.

Wat is nodig?

Organiseer een gezamenlijke activiteit voor verwanten. Dat kan op een laagdrempelige manier.

Tijd om elkaar echt te leren kennen

Ouder Hermesstraat: "In het opzetten van ons ouderinitiatief liepen we onverhoopt vertraging op. Deze 'extra tijd' bleek achteraf een belangrijke succesfactor, omdat we deze tijd benut hebben in het beter leren kennen van elkaar. Als ouders kenden we elkaar al redelijk goed, omdat we ons samen hard maakten voor het opzetten van een ouderinitiatief en elkaar regelmatig ontmoetten. Onze kinderen lieten we kennismaken met elkaar en met de begeleiders in een informele setting.

Zo kwamen ze eens in de zes weken bij elkaar om koffie te drinken en spelletjes te spelen. De begeleiders hebben voor de opening meerdere teambuildingsdagen gehad. Daarnaast zijn de begeleiders bij alle cliënten op huisbezoek geweest, om de thuissituatie te leren kennen, de cliënt thuis te zien en rituelen mee te maken. Dit alles heeft ervoor gezorgd dat we het verschil tussen thuis en de nieuwe woonlocatie konden verkleinen en elkaar beter leerden kennen."

- **Bedenken activiteit:** Bespreek in het team welke activiteit geschikt is voor jullie locatie. Als het mogelijk is, kun je hierover ook in gesprek met enkele verwanten en cliënten. Denk bijvoorbeeld aan: zomeruitstapjes, high tea op locatie of nieuwjaarsborrel.
- **Aankondiging verwanten:** Stuur ruim van tevoren (ongeveer zes weken) een aankondiging met datum van de activiteit. Hierin kun je cliënten en verwanten vragen om te helpen met organiseren. Maak bijvoorbeeld een flyer waarop je de activiteit aankondigt en werk met een inschrijffijst.

- **Uitnodiging met praktische informatie:** Uiterlijk twee weken vóór de activiteit stuurt een procesbewaker een bericht naar de verwanten met daarin datum, tijd, soort activiteit en eventueel vragen aan de deelnemers (zoals 'wie wil mee helpen voorbereiden?').
- **Praktische voorbereiding van de activiteit:** Hiervoor kun je taken verdelen. Maak een (kort) programma. Sta ook stil bij vragen als: is er eten en drinken nodig? Van welke ruimte willen we gebruik maken? Wie neemt het woord? Welke taken vinden cliënten leuk om uit te voeren? Of: zijn er verwanten die iets willen doen?

Zomerbarbecue

Begeleider Slaadreef 17-19: "In de zomer organiseerden wij een barbecue voor onze cliënten, begeleiders en de verwanten. Dit was een mooie kans om te kijken of mensen misschien wilden helpen bij het organiseren. Bijvoorbeeld bij: menu bepalen, boodschappen doen, mensen uitnodigen, eten bereiden. Als je dit samen doet, maak je ongemerkt al een stapje richting samensturing."

Organiseren jullie al regelmatig gezamenlijke activiteiten? Bekijk dan of je deze nog meer vanuit de driehoek kunt organiseren. Jullie volgende activiteit is misschien een mooie gelegenheid om het onderwerp 'samensturing' te introduceren. Daar kan stap 2 je verder mee helpen.

Let op!

Iedereen betrekken is een grote ambitie en is niet altijd haalbaar. Dat hoeft ook niet. Iedereen mag zelf kiezen, niemand is verplicht om mee te doen. Er zijn verschillende vormen waarin mensen mee kunnen doen:

- Actief meedenken: helpen bij het bedenken van activiteiten. Meebepalen wat er op de agenda komt te staan. Helpen organiseren.
- Actief meedoen: aanwezig zijn bij bijeenkomsten en een actieve bijdrage geven als daarom gevraagd wordt.
- Geïnformeerd worden: niet zelf actief meedoen, maar wel horen wat de anderen aan het doen zijn. Zo is het ook mogelijk om op een later moment aan te sluiten.

Sommige mensen willen graag meedoen, maar vinden dit moeilijk. Probeer mensen dan te helpen. Je kunt ze vragen wat ze nodig hebben om goed mee te doen. Dit vraagt om een open houding, bereidheid om te kijken en te luisteren. Een goede relatie met elkaar draagt ertoe bij dat mensen makkelijk uiten wat hen bezighoudt of tegenhoudt. En dat is waar deze stap 1 over gaat. Kijk samen goed of je met samensturing kunt beginnen of dat je eerst nog iets met elkaar te doen hebt voordat je van start kunt gaan.

Klusjesdag

Procesbewaker Dr. Huber Noodtstraat: "We organiseerden een vrijblijvende klusjesdag voor de verwanten, cliënten en begeleiders. Dit was succesvol en verlaagde de drempel tussen twee groepen die elkaar niet zo goed kenden: namelijk verwanten en begeleiders. Het mooiste resultaat was dat de verwanten zelf de dag gingen leiden. We leerden dat we dit de volgende keer niet meer vanuit het team moeten organiseren, maar vanuit een werkgroepje dat uit verwanten en cliënten bestaat."

STAP 2
iedereen uitnodigen om samen te sturen

Stap 2: iedereen uitnodigen om samen te sturen

Voor iedereen is samensturing waarschijnlijk nieuw. Een deel van de mensen weet dat het gaat om samen met cliënten, verwanten en begeleiders uit te zoeken wat er nodig is om de cliënten die op jouw locatie wonen een fijne woon- en leefomgeving te bieden. Maar

er zijn vast bij jou en/of anderen nog veel vragen. Het heeft even tijd nodig om te ontdekken wat samensturing betekent en wat dat van iedereen vraagt.

Dilemma: eigen regie op een groep?

Ouder Dr. Huber Noodtstraat: "Mijn kind geeft aan dat zij graag voor vol gezien wordt en eigen regie wil voeren. Dat vraagt ook om aandacht en energie. Maar er zijn natuurlijk ook andere cliënten op de groep die hier weer anders in zijn. Moeilijk, want hoe doe je dat dan?"

In deze stap gaan cliënten, verwanten en begeleiders in hun eigen groep ontdekken wat samensturing is en zoeken naar een passende vorm. Mogelijk is deze stap 2 voor cliënten op je locatie (te) abstract. In dat geval kun je in overleg met verwanten ervoor kiezen om cliënten vanaf stap 3 te betrekken.

Doelen

- Een beeld vormen van samen sturen en wat de drie groepen gaan doen.
- Een vorm vinden voor samen sturen die past bij ieders behoeften en vaardigheden.
- Per groep starten met samen sturen.

Wie?

Samen sturen gebeurt met cliënten (als zij dat kunnen), verwanten en begeleiders. Deze drie groepen worden in deze stap betrokken.

Wat is nodig?

Voor cliënten, verwanten en begeleiders wordt een aparte bijeenkomst gepland. Bij de proeflocaties is ervoor gekozen om de stappen 2 en 3 in aparte groepen te doorlopen. Op deze manier konden de groepen eerst met elkaar het onderwerp verkennen en elkaar steunen. Vaak hebben de deelnemers van zo'n groep dezelfde soort vragen. Dat geeft herkenning en helpt bij het opstarten van samensturing.

Het doel van de drie bijeenkomsten is om te bespreken wat samensturing inhoudt en welke beelden en wensen de deelnemers hierbij hebben. (Vanaf stap 4 zijn de groepen gemengd en gaan ze ook gezamenlijk aan de slag.) De stappen voorafgaand aan deze drie bijeenkomsten zijn voor de drie groepen hetzelfde:

- **Vaststellen van twee procesbewakers samensturing.** Bij de proeflocaties waren dit begeleiders. Het helpt om het met twee personen te doen, zodat je taken kunt verdelen, samen kunt overleggen en beslissingen kan nemen. Als er interesse is vanuit de cliënten of verwanten kunnen zij een duo vormen met een procesbewaker (begeleider) en samen trekker zijn van een bijeenkomst. De trekkers nemen het initiatief om bijeenkomsten te organiseren en zorgen voor de voorbereiding ervan. Zij worden vanuit Estinea ondersteund door de Adviseur Zorgprocessen. Deze kan helpen met het organiseren, begeleiden en nabespreken van de bijeenkomsten en het bespreken van de vervolgstappen.

- **Plannen van een bijeenkomst.** In deze bijeenkomst verkent de groep de beelden en wensen rondom samensturing. Je kunt bijvoorbeeld onderstaande vragen met elkaar bespreken:
  - Wat houdt samensturing precies in?
  - Wat vraagt dat van iedereen?
  - Op welke manier kunnen we dat goed vormgeven?
  - Wat hebben we hiervoor nodig?
  - Welke thema's komen er naar voren als het gaat om samensturing?
  - Wie wil hierbij aansluiten?
- **Uitnodiging ongeveer twee tot drie weken voor de bijeenkomst verzenden naar cliënten, verwanten of begeleiders.**
- **Praktische voorbereiding van de bijeenkomsten:** ruimte reserveren, koffie/thee, enkele geprinte versies van programma en materiaal (bijvoorbeeld: werkvorm krantenknipsel die je onder het kopje 'Hulpmiddelen' vindt) meenemen naar de bijeenkomst.
- **Uitvoeren van de bijeenkomsten.** Hiervoor kan de groep gebruik maken van de werkvorm Krantenknipsel 'Samensturing bij Estinea'. Laat iedereen de vragen in het krantenknipsel voor zichzelf of in tweetallen beantwoorden. Vervolgens bespreken jullie de uitkomsten als groep en krijgen jullie een beetje een idee hoe iedereen denkt over samensturing en welke vragen er zijn.

Om beter te begrijpen wat samensturing is, kan de uitleg ook aan de hand van 'de drie schillen'. Je kunt deze drie schillen op een flip-over overnemen. Vervolgens vraag je iedereen om de thema's voor de locatie op post-its te schrijven: elk thema op een nieuwe post-it. Door deze thema's één voor één te bespreken en de post-its op een van de drie schillen te plakken, maak je duidelijk wanneer het thema samensturing betreft en wanneer het om individuele thema's gaat die in het ondersteuningsplan thuishoren of wanneer het thema's zijn die Estinea aangaan. Soms kunnen thema's ook op meerdere schillen betrekking hebben.

- Begrijpen van het proces van samensturing: het proces om samen tot samensturing te komen vraagt al om samensturing op zich. Voor de procesbewakers kan het dan ook interessant zijn om te kijken naar hoe dit proces is gelopen. Dit wanneer de bijeenkomsten met de verschillende groepen zijn geweest. Hiervoor kunnen jullie de 'Hoe gaat 'ie-plaat' gebruiken. Zo kun je leren wat voor jullie locatie de juiste manier is. Wat werkt wel en niet voor jullie? Wat kunnen jullie aanpassen in de aanpak van samensturing? Probeer de 'Hoe gaat 'ie-plaat' in te laten vullen door een of meerdere begeleiders, verwanten en cliënten. Dit kun je ook na afloop van een bijeenkomst doen. Het helpt om te ontdekken wat er goed gaat en wat beter kan in het samen sturen op jullie locatie.

Andere ouders spreken

Reactie van een ouder op de eerste ouder-bijeenkomst op de Dr. Huber Noodtstraat: "Het is goed en prettig om andere ouders te spreken. Mijn kind woont hier al 12,5 jaar en dit is de eerste keer dat we hier met z'n allen om tafel zitten."

Hulpmiddelen

- Voorbeeld van een uitnodigingsmail [Eerste uitnodiging bijeenkomst samensturing voor ouders].
- Krantenknipsel 'Samensturing bij Estinea' [Krantenknipsel Dr. Hubernoodtstraat].
- Hoe gaat 'ie-plaat [Plaat 'hoe gaat ie' Estinea].
- Drie schillen [Ouder bijeenkomst drie schillen].

Let op!

Soms bestaat deze stap uit meerdere bijeenkomsten. Het kan lastig zijn om grip te krijgen op en een gezamenlijk beeld te vormen op het onderwerp 'samen sturen'. Neem hiervoor zoveel tijd als nodig is. Bepaal als groep of jullie klaar zijn voor de volgende stap (het concreet maken van thema's waarop jullie samen gaan sturen) of dat er nog een extra bijeenkomst nodig is. Spreek dit ook hardop uit.

STAP 3

per groep een
eigen top 3
bepalen

Stap 3: Per groep een eigen top 3 bepalen

Als het goed is hebben de groepen nu een globaal beeld bij samensturing. Dat beeld wordt scherper wanneer jullie ook de andere stappen gaan zetten. In stap 3 denken jullie na over waarop jullie samen willen gaan

sturen. Welke thema's leven er op de locatie? Wat vinden cliënten, verwanten en begeleiders echt belangrijk? Waar willen zij mee aan de slag? En op welke manier doen we dat dan?

In deze stap benoemt elke groep de thema's voor samensturing. Om samensturing behapbaar te houden, stelt elke groep een top 3 van thema's samen waarmee zij aan de slag willen.

Het ophalen van thema's doen jullie in aparte groepen, net als bij stap 2. Zo kan iedere groep dat op een eigen manier en met elkaar doen. Met cliënten met een licht of matige verstandelijke beperking kun je ook een bijeenkomst organiseren. Om cliënten te ondersteunen in het vertellen van hun ideeën voor samensturing, is het wenselijk dat deze bijeenkomst niet door de begeleiders van de locatie wordt begeleid. Vanuit Estinea is het wenselijk dat dat iemand is die voor de cliënten onafhankelijk is en objectief kan luisteren. De Adviseur Zorgprocessen kan met jullie meedenken wie deze taak het beste kan oppakken. Als je verwacht dat cliënten zich veiliger voelen en makkelijker praten als je ze individueel spreekt, kan dat ook. De werkvorm kan in beide vormen dezelfde zijn.

Doelen

- Beeld en gevoel krijgen bij wat samensturing is.
- Per groep thema's verzamelen voor samensturing.
- Per groep een top 3 aan thema's vormen om samen op te sturen.

Wie?

Samen sturen gebeurt met cliënten (als dat kan), verwanten en begeleiders. Alle drie de groepen worden in deze stap betrokken.

Wat is nodig?

Per groep wordt een suggestie gedaan voor een werkvorm. Maak de afweging welke vorm goed past op jullie locatie.

Thema's ophalen bij cliënten

- **Nodig cliënten uit voor een bijeenkomst over samensturing.** Hier mogen ze laten weten wat ze belangrijk vinden om fijn en prettig te wonen en leven op de locatie.
- **Een onafhankelijk persoon binnen Estinea bereidt de werkvorm voor.** Voor cliënten is de werkvorm 'Baas van de locatie' beschikbaar. Ontdek samen: 'Wat zou jij willen veranderen als je de baas van deze locatie zou zijn?' Maar er zijn ook andere werkvormen beschikbaar. Zie hiervoor [bijlage 1 'Inspiratie werkvormen'](#). Vraag altijd goed door. Zorg voor een veilige omgeving zodat cliënten kunnen en durven zeggen wat voor hen belangrijk is. Als iemand het spannend vindt of even niets wil zeggen, is dat ook prima. Probeer vooral uit wat werkt en forceer niets.
- **Praktische voorbereiding.** Regel een rustige ruimte, zorg voor koffie/thee, breng de benodigde materialen mee.

Tijd nemen om goed contact te maken

Adviseur Vilans: "Het was voor de cliënten best spannend om voor even baas van de locatie te spelen. Niet zo gek: ineens stelt een onbekend persoon je de vraag wat er anders zou mogen op de locatie. Het helpt om de tijd te nemen om goed contact te maken. Maar ook doorvragen en ideeën geven helpt. Denk aan: een kleur op de muur (inrichting van de locatie), het eten van gister wat niet zo lekker was (menu samenstellen) of die keer dat er niet zo goed naar je geluisterd werd (serieus genomen worden). Vergeet niet dat er ook hele kleine dingen genoemd mogen worden. Of juist wat er al fijn is of goed gaat. Toen een cliënt eenmaal een mooi voorbeeld gaf, begonnen de ideeën vanzelf te stromen."

- **Werkvorm uitvoeren.** Voer de werkvorm uit met een (of meer) groepje(s) cliënten. Wanneer het beter werkt om 1-op-1 met de cliënt te spreken, kan dat ook. Het kan helpen om (na toestemming) het gesprek op te nemen, zodat je het later rustig terug kunt luisteren. Of schrijf bijvoorbeeld de thema's die cliënten noemen, meteen op een post-it. Kleurrijke post-its werken stimulerend en cliënten zien meteen dat wat ze zeggen, opgeschreven wordt. Leg hierbij uit waarom je dit doet door bijvoorbeeld te zeggen: "Ik wil goed onthouden wat je zegt en schrijf dit op de post-its. Vind je dat goed?". Na afloop noem je alle thema's nog een keer op en vraag of je het goed begrepen hebt. Dank de cliënten voor het meedenken en zeg dat je in een volgende bijeenkomst samen wilt terugkijken op de thema's.
- **Maak een overzicht van alle genoemde thema's.** Om cliënten te helpen met het kiezen van hun top 3 helpt het als je alle genoemde thema's samenbrengt tot ongeveer 6 thema's. Diegene die de thema's bij de cliënten heeft opgehaald, maakt

dit overzicht. Bij de proeflocatie is gebleken dat een aantal van maximaal 6 thema's cliënten overzicht geeft en dat zij dan makkelijker kunnen kiezen. Dit overzicht kun je weer delen met alle cliënten, zodat iedereen weet wat er genoemd is. Een voorbeeld van zo'n geclusterd overzicht van een proeflocatie staat onder 'hulpmiddelen'.

- **Laat alle cliënten aangeven welk thema ze het belangrijkste vinden.** Neem goed de tijd om cliënten thema's te laten kiezen. Soms helpt het om mensen wat langer hierover na te laten denken. De drie vaakst gekozen thema's vormen de top 3.

Thema's ophalen bij verwanten

- **Organiseer een bijeenkomst met verwanten** om het met elkaar over thema's voor samensturing te hebben. Nodig ouders hiervoor ongeveer twee tot drie weken van tevoren uit.
- **Bereid de bijeenkomst voor.** Bedenk vooraf wie de bijeenkomst met verwanten begeleidt. Doen de twee procesbewakers dat of is het beter dat een onafhankelijk persoon (vanuit Estinea) dat doet? Het kan als begeleider soms ingewikkeld zijn om procesbewaker te zijn, omdat dit vraagt om neutraliteit en dan helpt het als je inhoudelijk niet betrokken bent. Mogelijk zijn er in de vorige bijeenkomst met verwanten al thema's voor samensturing ter sprake gekomen. Schrijf deze op post-its zodat je ze ter controle voor kunt leggen aan de groep. Bereid daarnaast de werkvorm 'de drie schillen' voor. Misschien hebben jullie deze al gebruikt in stap 2. Deze kan helpen om de genoemde thema's in te delen in drie niveaus (cliënt, locatie en organisatie). Zo wordt vanzelf duidelijk welke onderwerpen geschikt zijn om samen op te sturen (locatie) en welke op een ander niveau liggen. Het kan ook zijn dat een thema op meerdere niveaus speelt. Een thema als 'opkomen voor jezelf' kan een samenstuur-thema zijn, maar kan ook aandacht krijgen in een ondersteuningsplan van een individuele cliënt.

- **Praktische voorbereiding.** Reserveer een ruimte voor ongeveer 1,5 uur, zorg voor koffie/thee, breng de benodigde materialen mee.
- **Bijeenkomst uitvoeren.** Vraag de verwanten om thema's te bedenken waarop zij met cliënten en begeleiders willen sturen. Wat zijn voor hen dan belangrijke onderwerpen? Vraag bijvoorbeeld aan verwanten of zij hun thema's op een post-it willen schrijven. Je kunt ze ook laten noemen en de thema's zelf opschrijven. Om te bepalen of deze thema's bij samensturing (locatieniveau) passen, ga je in gesprek met de deelnemers. Je plakt elke post-it op de schil waar deze lijkt te passen en vraagt "klopt dit volgens u?" Op deze manier wordt steeds meer duidelijk waar samensturing over gaat, wanneer de organisatie Estinea ergens over gaat en wanneer het een individuele cliënt betreft en het over het ondersteuningsplan van de cliënt gaat. Zie ook stap 2.

Zorg dat je aan het einde van de bijeenkomst met alle deelnemers een keuze maakt in de drie belangrijkste thema's voor samensturing. Dit kun je doen door bijvoorbeeld iedereen te vragen om op zijn of haar belangrijkste 3 thema's een stickertje te laten plakken. De drie thema's met de meeste stickers vormen de top 3. Vraag de verwanten op welke manier zij betrokken willen worden bij het vaststellen van de top 3 van de locatie.

Vraag na afloop hoe de deelnemers de bijeenkomst hebben ervaren en of er nog vragen zijn. Vertel hen ook wat de volgende stap is.

Procesbegeleider Slaadreef 17-19: "Het was mooi om te merken dat er bij verwanten een grote bereidheid was om mee te denken, ondanks dat het nieuw en best wel spannend was. Het was zoeken met elkaar. De verwanten moesten meegenomen worden en we moesten heel goed uitleggen wat samensturing betekent. Niet van elke cliënt was er een verwante aanwezig, maar de mensen die er waren, die wilden zich wel echt inzetten."

Thema's ophalen bij begeleiders

- **Bijeenkomst plannen:** zet het onderwerp op de agenda van een volgend cluster- of teamoverleg. De proeflocaties reserveerden hier minimaal 45 minuten de tijd voor. Wanneer dit niet lukt tijdens een cluster- of teamoverleg, is het waardevol hiervoor een apart overleg in te plannen.
- **Hanteer verder de voorbereiding en opzet voor de bijeenkomst met verwanten.**

Hulpmiddelen

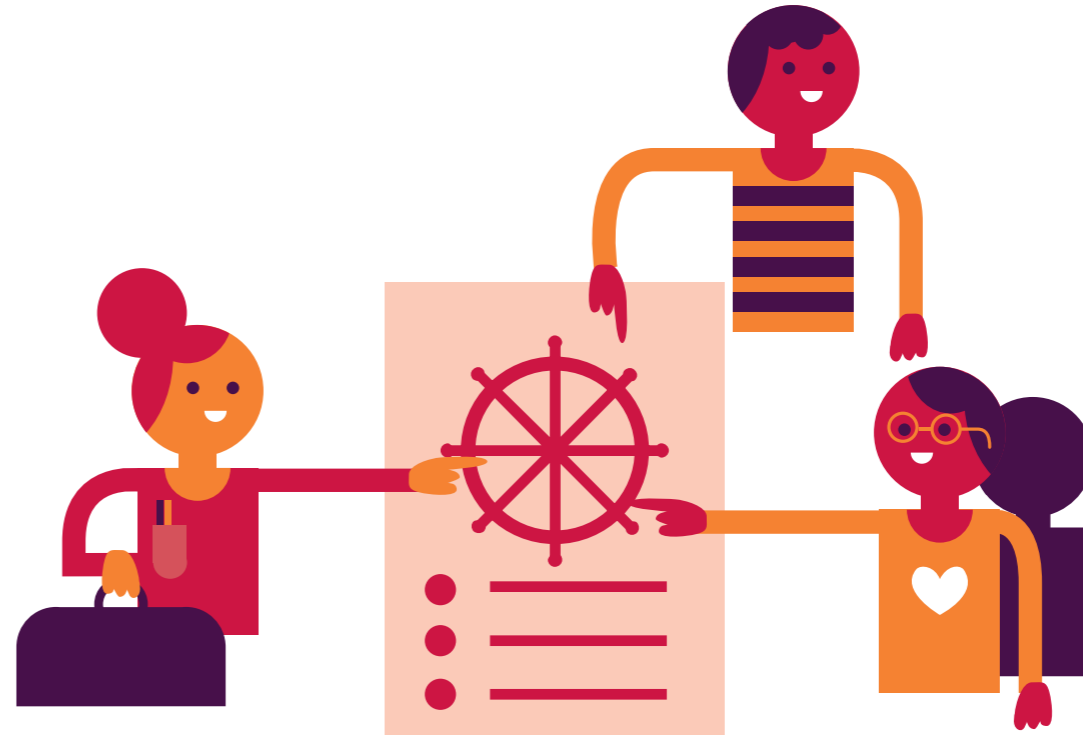
- 'Baas van de locatie': Thema's verkennen met cliënten [Stap 3 'Baas van de locatie' Thema's verkennen met cliënten].
- Totaaloverzicht thema's cliënten Dr. Huber Noodtstraat [Stap 3 'Totaal overzicht thema's'].
- 'De drie schillen': Thema's verkennen met verwanten [Ouder bijeenkomst drie schillen].

Stap 4: 'Samenstuur-thema's' kiezen

Elke groep heeft nu de belangrijkste thema's gekozen. De volgende stap is om met de drie groepen samen tot (ongeveer) drie samenstuur-thema's te komen. Je kunt niet met alle thema's tegelijkertijd aan de slag. Het helpt om er een aantal te kiezen en

daar de eerste stappen in te zetten en ervaringen op te doen met samensturing. Hoe jullie dat kunnen doen, lees je in deze stap.

Doelen

- Komen tot afspraken over hoe de thema's gekozen worden.
- Komen tot een aantal thema's waar alle drie de groepen samen op willen sturen.

Wie?

Kiezen voor thema's gebeurt met cliënten (als dat kan), verwanten en begeleiders. Alle drie de groepen worden in deze stap betrokken.

Wat is nodig?

Bespreek met elkaar op welke wijze jullie bepalen met welke thema's jullie aan de slag gaan. Op de proeflocaties is dit op verschillende manieren gebeurd. Op de Dr. Hubernoodtstraat is de top 3 van de cliënten als uitgangspunt genomen. Verwanten en begeleiders hebben zich hierbij aangesloten en zich verdeeld over deze thema's. Zo ontstond er een groep over het thema activiteiten, omgaan met social media en het thema serieus genomen worden.

Op de Slaadreef 17-19 (EMB) spraken verwanten en begeleiders samen af dat de begeleiders twee thema's mochten kiezen en de verwanten een thema. Vervolgens verdeelde iedereen zich over deze drie themagroepen, zodat ze hierop samen konden sturen. Dit gebeurde tijdens een gezamenlijke bijeenkomst met verwanten en begeleiders.

- **Plan een nieuwe bijeenkomst met cliënten, verwanten en begeleiders** om samen tot gemengde groepen te komen rondom de drie gekozen thema's. In deze bijeenkomst gaan jullie samen bepalen hoe jullie tot drie thema's komen en wie in welke groep gaat deelnemen.
- **Bepaal van tevoren met elkaar hoe jullie tot de drie thema's gaan komen.** Hier zijn verschillende manieren voor:
  - Elke groep kiest een belangrijkste thema, bijvoorbeeld door te stemmen. In een grote groep kiezen kan voor sommige mensen moeilijk zijn. De procesbegeleiders kunnen inschatten of er groepen zijn die een andere voorbereiding nodig hebben. Wanneer er met de cliënten apart een keuze gemaakt wordt voor een of meerdere thema's kan de werkvorm 'Thema's kiezen' gebruikt worden.
  - Iedereen in de groep brengt een stem uit voor een thema. De drie thema's met de meeste stemmen worden gekozen.
  - Gezamenlijk besluiten dat het volgen van de thema's van een groep (bijvoorbeeld de cliënten) het belangrijkste is. De thema's van de andere groepen zijn dan inspiratie voor een later moment.
  - Misschien is er voor jullie een andere vorm om tot drie thema's te komen. Hier kunnen jullie samen over nadenken.

Cliënten mogen bepalen

Adviseur Vilans: "Bij het kiezen van de thema's op de Dr. Huber Noodtstraat gaven alle verwanten unaniem aan dat de cliënten de top 3 van de locatie mochten bepalen. De begeleiders dachten er ook zo over. "We doen het voor hen, zij wonen hier en zij mogen bepalen wat de belangrijkste thema's zijn," was de reactie van ouders en begeleiders. Op deze manier ontstonden er drie themagroepen volledig gebaseerd op de voorkeuren van de cliënten."

- **Praktische voorbereiding:** afhankelijk van de manier waarop jullie tot thema's willen komen zijn er praktische zaken om voor te bereiden. Denk aan:
  - Reserveren van een ruimte passende bij de groepsgrootte.
  - Zorgen voor koffie en thee.
  - Materiaal: flip-overvellen, post-its, pennen, gesprekskaarten.
- **Kies de drie thema's en maak deze bekend:** dit kan een mooi moment zijn tijdens een gezamenlijke bijeenkomst. Het komen tot drie thema's waarop jullie gaan samensturen is een hoogtepunt. Jullie kunnen ervoor kiezen dit samen te vieren. Het samenkomen in een grote groep kan ook zorgen voor meer onduidelijkheid. Sommige mensen zullen het moeilijk vinden om zich te laten horen in een groep. Hiervoor zijn door de proeflocaties enkele gesprekskaarten ontwikkeld. Met deze kaarten kan iedereen in de groep de ruimte nemen om: een vraag te stellen, het gesprek stil te zetten, een idee toe te voegen of om spreektijd te vragen. De kaarten zijn voor elk gesprek te gebruiken.

Hulpmiddelen

- Thema's kiezen met cliënten [Stap 4 Thema's kiezen].
- Gesprekskaarten [Stap 4 Gesprekskaarten].

Let op!

Hebben jullie een keuze gemaakt voor drie thema's? Probeer dan bij elke groep te checken of ze zich hierin kunnen vinden. Het is belangrijk dat iedereen achter de keuze staat, zodat jullie samen goed aan de slag kunnen gaan.

Het gaat toch ook om ons?

Cliënt Dr. Huber Noodtstraat: "Het is goed dat we mee mogen praten. Het gaat toch ook om ons? Ik vind het ook fijn dat we nu andere ouders ontmoeten. Het was vaak de eerste keer dat ik ze sprak."

STAP 5 aan de slag in werkgroepen

Stap 5: Aan de slag in themagroepen

De thema's zijn gekozen en bekend. Langzamerhand begint iedereen een idee te krijgen wat samen sturen is. Het kan langer geduurd hebben dan verwacht om tot de thema's te komen, maar realiseer je dat jullie zijn nu al samen aan het sturen zijn geweest.

In deze stap gaan jullie groepen vormen rondom te thema's. Om samen te sturen zijn er gemengde themagroepen nodig. Bijvoorbeeld met: twee cliënten, twee verwanten en twee begeleiders. In deze stap stellen jullie de themagroepen samen en worden de plannen voor samen sturen gemaakt. Op naar (nog meer) actie!

Doelen

- Samenstellen van themagroepen.
- Komen tot bijeenkomsten in de themagroep om samen te werken aan het thema.
- Plannen maken op het thema en uitzoeken wie deze acties kan uitvoeren.

Wie?

Het werken in de themagroepen doen jullie samen. Kiezen voor thema's gebeurt met cliënten (als dat kan), verwanten en begeleiders. Alle drie de groepen worden in deze stap betrokken.

Wat is nodig?

- Vind met elkaar een goede manier om tot groepen te komen. Hier zijn verschillende manieren voor te bedenken: laat mensen zich inschrijven, houd een loting of een verkiezing. Alle manieren zijn goed. Het belangrijkste is dat gekeken wordt naar welke manier past bij (de meeste mensen uit) de groep.

Vrije keuze voor thema's

Procesbewaker Slaadreef 17-19: "Bij ons kwamen we met ouders en begeleiders bij elkaar en maakten we tafels met thema's. Zo ontstonden er drie thema-tafels. Mensen gingen zitten aan de tafel met het thema dat ze het meest aansprak. Al gauw werd aangegeven dat niemand zich meteen definitief wilde verbinden aan een thema. We spraken af dat dat ook niet hoefde en de onderwerpen per bijeenkomst konden wisselen. Uiteindelijk was iedereen zo enthousiast dat wisselen niet meer nodig bleek."

- Het is prettig om elke bijeenkomst een procesbewaker of voorzitter te hebben. Deze persoon zorgt ervoor dat de bijeenkomst voorbereid is (ruimte reserveren, doel en agenda bepalen, werkvorm bedenken, materiaal voorbereiden). Spreek samen af wie dat doet. Deze rol kun je afwisselen. Misschien vindt een cliënt het leuk om dit (samen met een ouder of begeleider) te doen.
- De eerste bijeenkomsten met de werkgroep zullen opnieuw in het teken staan van het wennen aan elkaar, goed kennismaken en ontdekken wat het thema nu eigenlijk inhoudt. Hiervoor kunnen jullie een van de bestaande werkvormen gebruiken.
- Als jullie afspraken maken, zorg dan dat je deze goed opschrijft of bijhoudt. Op de proeflocaties werkte het goed om voor elk lid van de werkgroep een mapje te maken waarin iedereen het materiaal (agenda's, werkvormen, afspraken) kon bijhouden. De map gaf ook 'status' aan de werkgroep.
- Ga met elkaar op onderzoek uit. Ieder onderwerp vraagt om een andere invulling. Maak met elkaar afspraken, verdeel taken en zorg dat je elkaar op de hoogte houdt van de gezette stappen. Als dat goed loopt, ga dan naar stap 6.

Altijd serieus genomen worden

Procesbewaker Dr. Huber Noodtstraat: "Onze werkgroep is hard aan de slag geweest met het onderwerp 'altijd serieus genomen worden'. Dit was best lastig omdat dit voor iedereen verschillend kan zijn. Maar langzaam komen we er wel, daarbij helpt het dat de groep enthousiast is! Er zijn verschillende ideeën uitgesproken naar elkaar. Bijvoorbeeld een avond organiseren waarin het onderwerp met rollenspellen uitgebreid aan bod komt, of het maken van korte filmpjes waarin situaties worden nagespeeld die op een infoavond gezamenlijk worden besproken. Tot slot hebben we een leercoach betrokken om eens met de werkgroep mee te denken. Zij heeft veel ervaring op gebied van weerbaarheid en daarmee met het onderwerp."

Hulpmiddelen

- [Kennismaking met de hand](#) [Stap 5 Kennismaking met de hand].
- [Wat verstaat iedereen onder het thema?](#) [Stap 5 Optische illusies]
- [Serieus genomen voelen](#) [Stap 5 Serieus genomen voelen].
- [Gesprekskaarten](#) [Gesprekskaarten].
- [Inspiratie: PowerPoint van voorstel nieuwe procedure werving en selectie van nieuwe medewerkers op een van de proeflocaties](#) [Stap 5 toelichting bij presentatie nieuwe medewerkers] en [Stap 5 Voorbeeld Nieuwe medewerkers].

Let op!

Het kan zijn dat er in het begin behoefte is om wat vaker bij elkaar te komen, omdat jullie nog veel met elkaar hebben uit te zoeken. Wanneer de doelen en taken duidelijk zijn, is het meestal minder vaak nodig om bij elkaar te komen. Weet dat er geen goed of fout is, maar dat het wel belangrijk is om het hier met elkaar over te hebben.

Vergeet niet om regelmatig terugkoppeling te vragen aan de hele groep. Als werkgroep vertegenwoordig je veel meer mensen. Er zijn allerlei manieren om hen regelmatig om input te vragen. Probeer tussen de werkgroepen goed de verbinding te houden. Zo kan het zijn dat vanuit twee werkgroepen het idee wordt opgevat om een avond te organiseren voor alle cliënten en verwanten. Hier kun je onderling afspraken over maken: wie doet wanneer wat? Wat kunnen we ook samenvoegen om het begrijpelijk te houden voor iedereen? Dit kan bijvoorbeeld via de begeleiders in het teamoverleg besproken worden.

Thema-avond met 'Samen Sterk'

Procesbewaker Dr. Huber Noodtstraat: "Ons subgroepje 'omgaan met social media' heeft enkele bijeenkomsten gehad met ouders, begeleiders en cliënten. Want wat gebruik je zoal op je mobiele telefoon of computer? Hoe doe je dit dan? En hoe doe je dit veilig? Dit waren vragen waar niet iedereen een goed antwoord op had. Daarom hebben wij in de derde bijeenkomst besloten om het team 'Samen Sterk' van Estinea erbij te betrekken. Zij hebben uitleg gegeven van wat zij doen en kunnen. Al snel was de beslissing gemaakt om samen met hen een thema-avond te organiseren. Zij gaan het thema presenteren aan een groep mensen die zich voor deze avond hebben opgegeven."

Input van de hele groep vragen

Procesbewaker Dr. Huber Noodtstraat: "Bij ons ging een van de werkgroepen aan de slag met het thema 'activiteiten'. Om een goed beeld te vormen van waar ieders behoefte lag, is er een 'activiteitenbox' gemaakt. Een grote box op de woonlocatie waar iedereen ideeën voor activiteiten in kon doen. Zonder uitleg werd deze box neergezet om te kijken wat er zou gebeuren. Binnen twee weken zat deze vol met briefjes waarop behoeften voor activiteiten stonden. Met deze input kon de werkgroep weer verder aan de slag met het bedenken, ontdekken en organiseren van (nieuwe) activiteiten."

STAP 6successen vieren
en terugblikken**Stap 6: successen vieren en terugblikken**

De themagroepen hebben hun eerste acties uitgevoerd. Dat betekent waarschijnlijk ook dat de eerste resultaten, veranderingen of successen merkbaar zijn. Misschien willen jullie alweer snel verder met het volgende onderwerp. Maar, niet voor even goed

stilgestaan te hebben bij het resultaat wat jullie samen geboekt hebben. Jullie hebben een hele weg afgelegd om samen te gaan sturen. Waar het eerst nog onduidelijk was, wat is samensturing nu precies en wat betekent dit, zijn jullie nu al echte resultaten aan het boeken. En dat mag gevierd worden!

Doelen

- Stilstaan bij (grote en kleine) successen van samensturing.
- Samen leren van de gezette stappen en het doorlopen proces.
- Met (hernieuwde) energie vervolg geven aan samensturing.

Wie?

De leden van de themagroep samen met de betrokkenen. Jullie kunnen ervoor kiezen ook andere cliënten, verwanten en begeleiders uit te nodigen. Daarnaast kunnen jullie bijvoorbeeld ook denken aan een locatiemanager, Adviseur Zorgprocessen, HR-medewerker of kwaliteitsfunctionaris. Dit is afhankelijk van het thema van de werkgroep en de behaalde of gewenste resultaten.

Wat is nodig?

- Sta regelmatig met elkaar stil bij: waar zijn we begonnen? Waar staan we nu? Doen we nog de goede dingen? Is dit de juiste vorm? Hoe willen we verder?
- Bespreek in de werkgroep hoe jullie het afronden van dit thema, of het behaalde succes willen delen met de andere cliënten, verwanten en begeleiders. Voor wie zijn de opbrengsten relevant om te weten. En met wie willen jullie dit samen vieren?

- Organiseer een bijeenkomst of feestelijk moment om relevante andere personen te informeren over de uitkomsten van jullie themagroep.

Kwetsbaar opstellen

Procesbewaker Dr. Huber Noodtstraat: "Samensturing is een weg zoeken. Er is zoveel gedaan, dat realiseer je je niet als je er middenin zit. Maar als je het dan zo opnoemt, wat hebben we dan al veel in één maand gedaan!

Bij ons is het ene werkgroepje verder dan het andere. Het loopt allemaal heel natuurlijk en fijn. We zijn erin gegaan met 'wij weten het ook niet' en hebben ons kwetsbaar opgesteld met 'als jullie ideeën hebben, vertel ze maar'. En als er ideeën komen dan zeggen we niet 'nee, dat kan niet'. We kijken wat wel te realiseren is of we zoeken een omweg of andere insteek en dan kan er veel."

Zelf voorbeelden geven

Cliënt Dr. Huber Noodtstraat: "We doen nu andere activiteiten. Eerder besliste de leiding dat. Nu geven we zelf voorbeelden. Er is nu ook een ideeënbox waar we zelf ideeën in kunnen stoppen."

Hulpmiddelen

Voor stap 6 zijn geen hulpmiddelen ontwikkeld, wel zijn ideeën benoemd om successen te vieren.

- Neem iets lekkers bij de koffie.
- Trakteer in werkgroepen op een hapje en een drankje.
- Stuur een bedankkaart naar verwanten of leg deze in postvakjes van begeleiders.
- Serveer een lunch bij het plaatsen van plantjes op het balkon.
- Evalueer met regelmaat hoe je bent begonnen, waar je nu staat en of je de juiste dingen bereikt en of het nog nodig is op deze manier.
- Laat af en toe iemand van buiten, bijvoorbeeld de Adviseur Zorgprocessen, meekijken waar de werkgroepen mee bezig zijn. Kijk goed naar de opbrengsten van samensturing: wat zijn op jouw locatie de werkzame factoren? En wat heb je concreet in handen? Hoe laat je dat zien aan de anderen van de locatie zien?

Samen evalueren

Procesbewaker Slaadreef 17-19: "Op onze locatie hadden we al een medezeggenschapsgroep. Hier kwam een groep begeleiders en verwanten bijeen om te spreken over belangrijke thema's. Het hielp om de mensen in deze groep te benutten om met samensturing te starten. Na verloop van tijd ontstond de vraag: hoe gaan we nu verder? Gaan we door in de themagroepen rondom samensturing? Is de medezeggenschapsgroep dan overbodig? Daarvoor wilden we eerst weer met alle verwanten en begeleiders bijeenkomen, zoals we ook begonnen zijn. Dan kunnen we met iedereen goed in gesprek en samen een besluit hierover nemen."

Hoe verder?

Procesbewaker Slaadreef 17-19: "Samensturing is gestart in de medezeggenschapsgroep, die uit verwanten en begeleiders bestaat. Recent hebben we met de medezeggenschapsgroep gesproken over: gaan we als groep verder met samensturing of heffen we de groep op? Zij gaven aan dat samensturing met alle wettelijk vertegenwoordigers in een gezamenlijke bijeenkomst is begonnen en dat ze dat op die manier ook willen afsluiten. We gaan een oproep doen aan alle ouders/wettelijk vertegenwoordigers om wel of niet aan te sluiten bij deze bijeenkomst, maar we gaan er wel mee door. Goed om dat vanuit de wettelijk vertegenwoordigers zelf te laten gebeuren, niet vanuit begeleiders.

Er zijn verschillen tussen ouders: sommige ouders zetten zich vol in en willen misschien meer doen; andere ouders kunnen of willen dit niet. Daarnaast zijn er ouders die niet uit zichzelf komen, maar wel op persoonlijke uitnodiging. Daar moet je rekening mee houden."

Werkvormen

Bij de stappen van Samensturing bij Estinea hebben we werkvormen opgenomen die met de pilotlocaties zijn ontwikkeld en uitgetoetst. In deze bijlage zijn andere werkvormen vermeld die als inspiratie kunnen dienen en mogelijk beter passen bij de cliënten, verwanten en begeleiders van een locatie.

Kennismaken aan de hand van een foto

Bij welke stap? 1. Relaties opbouwen

Geslacht voor: familie van EMB-cliënten.

Deze werkvorm is bedoeld om elkaar beter te leren kennen. Aan de hand van een foto van hun familielid vertellen verwanten iets over hun familielid (EMB-cliënt).

Doe je mee spel

Bij welke stap? 1. Relaties opbouwen of 3. Per groep een eigen top 3 bepalen of 5. Aan de slag in themagroepen.

Geslacht voor: mensen met een licht verstandige beperking en hun omgeving.

Dit is een hulpmiddel om mensen met en zonder beperking met elkaar in gesprek te laten gaan om elkaar beter te leren kennen. Hiervoor gebruik je spelkaarten (stellingen, foto's, meerkeuzevragen, tekenen) over de onderwerpen:

- ondersteuning
- ontmoeten
- leren en ontwikkelen
- wonen
- gezondheid
- vrije tijd
- wensen
- relatie

<https://debagagedrager.nl/product/bordspel-doe-je-mee/>

Fotokaarten

Bij welke stap? 3. Per groep een eigen top 3 bepalen.

Geslacht voor: mensen met een lichte verstandelijke beperking en hun omgeving
Deze kaarten helpen om met elkaar in gesprek te komen over thema's zoals: eigen regie, zelfstandigheid en omgang met elkaar. Aan de hand van afbeeldingen, stellingen, woorden gaan jullie hierover in gesprek.

Zoveel te zeggen

Bij welke stap? 3. Per groep een eigen top 3 bepalen of 5. Aan de slag in themagroepen.

Geslacht voor: mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking.

Aan de hand van kaarten (met of zonder vragen) komt het gesprek op gang over zeggenschap en kwaliteit van bestaan. Onderwerpen die besproken worden zijn:

- goed in je vel zitten
- meedoen
- relaties
- persoonlijke ontwikkeling en leren
- mijn huis en mijn spullen
- eigen regie
- zelfbepaling

<http://www.zoveeltezeggen.nl/>

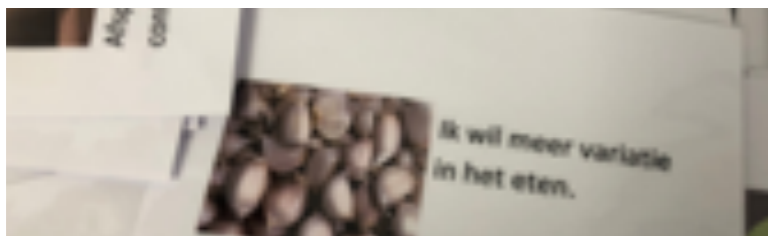

De maaltijdpuzzel

Bij welke stap? 5. aan de slag in themagroepen.
Geschikt voor: mensen met een lichte, matige of ernstige verstandelijke beperking en hun omgeving. Hoe je ermee werkt hangt af van de mogelijkheden van de persoon. Dit hulpmiddel helpt het gesprek aan te gaan over eigen regie en geeft informatie over eten. De foto's helpen bij de samenstelling van de maaltijd. In de puzzelvorm kan de maaltijd gevisualiseerd worden.

Ik kies mijn eten

Bij welke stap? 5. Aan de slag in themagroepen.
Geschikt voor: mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking en hun omgeving. Eigen regie en informatie over eten. Gelamineerde kaarten met 400 foto's zorgen voor visuele ondersteuning bij het kiezen en bij het zichtbaar maken van het gekozen menu en ook bij het doen van boodschappen. De kaarten nodigen tevens uit tot gesprekken over maaltijdkeuzes, wat iemand wel en niet lekker vindt, en wat gezond en minder gezond is.
<https://edubooks.nl/nieuwsbericht/vragenderwijs-nu-in-goedkopere-handsame-koffer-verkrijgbaar-01-12-2012/>

Samen sterk voor kwaliteit

Bij welke stap? 5. Aan de slag in themagroepen.
Geschikt voor: familie, begeleiders, mensen met een licht verstandelijke beperking. Hulpmiddel om stellingen te bespreken vanuit drie verschillende perspectieven: cliënt, verwant en begeleider. Aan de hand van een voorbeeld (gezonde eten, vriendschap) wordt vanuit ieders perspectief de vraag gesteld: "Wat zou jij doen"? Dit geeft mooie inzichten. Het kan ook gaan over een situatie die speelt op de locatie.

Picture this

Bij welke stap? 1. Relaties opbouwen of 3. Per groep eigen top 3 bepalen of 5. Aan de slag in themagroepen.
Geschikt voor: familie, begeleider, mensen met een licht verstandelijke beperking. Fotokaarten die uitdagen om gedachten, gevoelens onder woorden te brengen. Hulpmiddel bij het bespreken van een thema.
<https://coachkaarten.nl/coachkaarten/picture-this/>

Meer te vertellen

Bij welke stap? 3. Per groep eigen top 3 bepalen of 5. Aan de slag in themagroepen.
Geschikt voor: mensen met een matige verstandelijke beperking en hun omgeving. Een serie getekende kaarten, die mensen helpen om ervaringen te vertellen, in gesprek te gaan, keuzemogelijkheden te ontdekken. Er zijn verdiepingsvragen die stimuleren tot nadenken, het meebeslissen of het nemen van actie. De kaarten gaan over:

- wonen
- werken
- vrije tijd
- dorp en stad
- mensen en je sociale netwerk

<https://edubooks.nl/product/meer-te-vertellen-spelmethode/>

De KiesKoffer

Bij welke stap? 3. Per groep eigen top 3 bepalen.

Geschikt voor: mensen met een matige verstandelijke beperking.

De KiesKoffer maakt kiezen leuk en spannend en is vooral bedoeld voor mensen die weinig ervaring met kiezen hebben of snel beïnvloed worden door hun omgeving. Met de KiesKoffer leren ze kiezen wat zij belangrijk vinden. De KiesKoffer kan als keuzemiddel voor bijna elk thema ingezet worden. Dit kan voor een individu zijn of voor een groep. Bij een individu gaat het om een persoonlijke keuze, terwijl het bij een groep om een keuze gaat waarbij de meerderheid bepaalt.

<https://edubooks.nl/product/de-kieskoffer/>

Aanvullende inspiratie

Boek: Ik wil een pizza die op de brommer komt. Boek met heel veel werkvormen geschikt voor mensen met een verstandelijke beperking en daarmee geschikt voor een brede groep gebruikers. Werkvormen zijn gerubriceerd in thema's zoals: kennismaken, emoties, omgaan met elkaar, etc.

<https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/eigen-regie/werkboek-ik-wil-een-pizza-die-met-de-brommer-komt.>

Meer weten?

Neem contact op met één van de
Adviseurs Zorgprocessen.

Herenstraat 21, 7121 DA Aalten
Postbus 248, 7120 AE Aalten

T 088 49 50 220
F 088 49 50 550

E adviseurszorgprocessen@estinea.nl
I www.estinea.nl

12-2019